

Magdalena Foltyniak

Temat: Symbole kultury.

Cele główne

- Kształtowanie stosunku do rzeczywistości kulturowej i dziedzictwa kulturowego.
- Przybliżenie koncepcji Ersta Cassirera – człowiek jako *animal symbolicus*,
- Odwołanie do mitu, - znaczenie mitów w kulturach starożytnych, oraz w kulturze współczesnej. „Mit jako system modelowania świata”.
- Przybliżenie definicji terminu symbol, - symbol jako konstrukcja. Odróżnienie pojęcia symbol oraz pojęcia znaku.
- Określenie funkcjonowania podstawowych symboli w różnych kulturach, symbol jako kategoria uniwersalna.

Metody:

- słowna, - forma wykładowa, (wykład prowadzony równocześnie i w oparciu o pracę uczniów, - dopełniający ich działania)
- burza mózgów,
- układanka, (zastosowana jako technika relaksacyjna, - oparta na zasadzie skojarzeń)
- metoda pokazowa (wizualizacja treści)

Środki dydaktyczne:

- obraz, wizualizacja treści zajęć (przedstawienia omawianych symboli)
- teksty źródłowe, - zawierające merytoryczne treści zajęć (Biblia, Mitologia starożytnych Greków)

Zastosowane formy organizacyjne:

- praca indywidualna
- praca w grupach (odczytywanie i analiza tekstów źródłowych)
- praca zespołowa, - działanie całej klasy, (konstruowanie symbolicznego obrazu wszechświata, na podstawie kolejnych sekwencji lekcji)

Przebieg zajęć:

1. Wprowadzenie:

Zadanie wprowadzające dla uczniów; każda osoba ma za zadanie wyrazić swój obecny stan emocjonalny w postaci znaku graficznego bez pomocy słów. Uczniowie przedstawiają swoje rysunki, - analiza podobieństw; - uniwersalność znaku; nawiązanie do pisma obrazkowego – piktogramów.

2. Pojęcie symbolu: (wykład wynikający z wniosków powstałych po wprowadzeniu).

- Symbol jako widzialny (postrzegalny) znak niewidzialnej (niepostrzegalnej) rzeczywistości. Istota symbolu polega na skojarzeniu i połączeniu obrazu z tym co na nim uobecnione, pomiędzy jednym a drugim zachodzi ścisły związek. Symbol jako element transcendentny.
- Rozróżnienie między symbolem i znakiem, (znak jako jednoznaczne przedstawienie, znak jako przedstawienie informujące).
- Koncepcja znaku (*signal*), oraz symbolu Ernsta Cassirera.

3. Praca w grupach, (odkrywanie ukrytego symbolu).

Podział na trzy grupy, z których każda otrzymuje tekst (fragmenty Biblii dotyczące drzewa, opowieść o Heliosie, fragmenty Biblii dotyczące ogrodu – raju), cała klasa otrzymuje zbiór obrazków zawierających różnorodne symbole.

Uczniowie w grupach mają za zadanie odnalezienie symbolu o którym mówi określony tekst, oraz przyporządkowanie mu jak największej ilości obrazków, spośród przedstawień zaproponowanych przez nauczyciela.

4. Analiza wyników pracy poszczególnych grup.

- Każda z grup przedstawia „swoją” odczytany z tekstu symbol oraz jego graficzne przedstawienia, prezentacja grup wzbogacona zostaje o informacje w postaci wykładu nauczyciela. *
- Podczas omawiania kolejnych symboli powstaje wspólny schemat graficzny konstrukcji symbolicznej wizji wszechświata, (schemat koła otoczonego niebem, słońce i księżyc umieszczone po przeciwnych stronach koła – świata, w centrum koła znajduje się ogród – raj, z centralnie zarysowanym drzewem).
- Uczniowie indywidualnie sporządzają notatkę, na otrzymanych szablonach, (kartka na której znajduje się zarys koła, drzewa, księżycy oraz słońca) w zakreślone kontury symboli uczniowie wpisują odpowiednio, istotne według nich informacje dotyczące określonych symboli.

5. Symbol i człowiek współczesny.

Rozmowa na temat popularyzacji symbolu, oraz jego swoistej wulgaryzacji; symbol w kulturze pop, przedstawienia symboli kultury na przedmiotach codziennego użytku. Kwestia swoistej dewaluacji symbolu.

Ćwiczenie „zaprojektuj T - shirt”: każdy z uczniów otrzymuje papierowy szablon w kształcie koszulki (typu T – shirt), zadaniem jest zaprojektowanie koszulki zawierającej symbol lub znak.

* Treści zajęć zamieszczone w załączniku.

Załącznik

Drzewo.

Drzewo Łazy niebo i ziemię, należy do podstawowych składników bożego stworzenia, towarzyszy człowiekowi od pierwszych dni w Raju. Odzwierciedlenie jego znaczenia odnajdujemy w piśmiennictwie, mitach religijnych wielkich opowieściach, a także w literaturze i malarstwie.

Biblia mówi o losowej wspólnocie drzewa i człowieka, w obrębie ziemsko kosmicznego porządku.

Drzewo grzechu pierworodnego → drzewo Chrystusowego krzyża → apokaliptyczne drzewo żywota.

- Drzewo przetwarza kosmiczny proces, - przetwarza wodę wydaje owoce, umiera zrzucając liście, odradza się, - stanowiąc analogię następujących po sobie etapów życia ludzkiego.
- Drzewo pojawia się w biblijnym raju, oraz Apokalipsie, a także w babilońskiej opowieści o Gilgameszu. Staromezopotamskie przedstawienie drzewa podzielonego na siedem części, wskazuje na drzewo planetarne.
- Przedstawienie drzewa, jako siedmioramiennego świecznika znane jest już sztuce starożydowskiej, lampy świecznika to oczy pana które przypatrują się całej ziemi, - to drzewo kosmiczne które rodzi gwiazdy. Filon z Aleksandrii dostrzegła w ramionach świecznika orbity planet i słońca. Lichtarze w kształcie drzewa znali Etruskowie.
- Staromeksykańskie pisma nazywają raj Tamochuanchan, uchodziła on za siedzibę niebiańskich bogów jako miejsce „gdzie stoją kwiaty” i skąd dusze dzieci schodzą na ziemię. Według wierzeń mieszkańców mezoameryki dzieci zmarłe w kołysce wracały natychmiast do raju, gdzie rosło drzewo, którego owoce dzieci mogły ssać niczym pierś matki.
- Kultura ludowa, drzewa posiadają duszę, drzewo zielone jest symbolem nowego życia, drzewo podczas okresu wielkanocnego – wiosennego prozione jest by dawało owoce.

Księżyc, słońce

Słońce i księżyc jako oczy Horusa – boga nieba. Słońce i księżyc w wielu kulturach plemiennych są oczami najwyższego – nieba, są umieszczone po przeciwległych stronach. Słońce i księżyc stanowią pełnię.

Księżyc jako symbol kobiecy, (pani kobiet). ← → Słońce jako symbol męski.

- Fakty kosmiczne a więc krążenie słońca i księżycy, związane są z mitem okresowego stwarzania i odtwarzania wszechświata. Rola księżycy widoczna jest też w rozdzielaniu wód i deszczów stąd bardzo wcześnie zaczyna on pełnić rolę pośrednika między niebem a ziemią.
- Na księżycu znajdowały się Pola Elizejskie gdzie spoczywali herosi i władcy, wyspy szczęśliwych i geografia śmierci umiejscowiła się na księżycu, słońcu i na Drodze

Mlecznej, czasem księżyc była tylko etapem w wędrówce wzwyż, do słońca i Drogi Mlecznej.

- Pomimo swej agi w mitologii kultur, słońce i księżyc nigdy nie posiadały swego kultu, były zawsze przedstawieniami bóstw, np: słońce stanowiło ciało boga Re.
- Chrześcijańska symbolika słońca, pojawia się w hymnach proroka Izajasza, oraz pslamach. Księżyc i słońce – to w szczególności pozostają zawsze parabolą, obrazem, symbolem, przewyższającej wszystko wielkości Boga.
- Pozorny bieg słońca dostrzegalny był w symbolicznej jeździe wozem jak u greckiego Heliosa, lub rzymskiego Sola, bądź w płynięciu łodzią jak u boga Re.
- Słońce wyobrażają również krzyż wpisany w koło i swastyka, krzyż o czterech równych promieniach załamanych w prawo nazywany jest w Indiach swastyką i symbolizuje wschodzące słońce, dzień oraz życie, znak z promieniami załamanymi w lewo nosi nazwę sauwastyki i symbolizuje zachodzące słońce, noc oraz śmierć. Przejęta przez Germanów swastyka stanowiła motyw zdobniczy, miała także funkcję apotropaiczną.

Koło.

- Pierwszy obraz świata jaki wyrabia sobie człowiek jest antropocentryczny, antropocentryczny obraz świata jest zarazem geocentryczny, ziemia pojmowana jest jako nieruchomy środek kosmosu, zawarty w kole – jako nieskończoności.
- Koło symbolizuje cykliczność, - cykliczność procesów oraz cykliczność kultury, albowiem koło nie kończy się.

Koło jako *imago mundi*:

- Dawni Egipcjanie wyobrażali sobie Kosmos jako coś okrągłego kształtu i określali świat jako „to, wokół czego krąży Słońce”
- Pochodząca z okresu późnobabilońskiego mapa świata przedstawia ziemię kuliście otoczoną oceanem, pośrodku leży stolica Babilon.
- Niewykluczone że najstarsze osady rzymskie zakładane były w kształcie pierścienia, na obraz ograniczonej przez horyzont terra, za czym przemawia etymologiczne podobieństwo *urbs* (miasto) i *orbis* (koło).
- Każda święta przestrzeń jest miejscem środka, - pępka ziemi.
- Przy bliższym zbadaniu prehistorycznych i wczesnohistorycznych ornamentów okazuje się że figura koła często była obrazem świata (*imago mundi*). Obwód jest zwykle mocno zaznaczony; linie punktowe, zygzakowate, faliste lub meandrowe, wskazują horyzont, wznoszące się w wyobraźni na krańcach ziemi góry lub ocean ziemski czy niebiański.
- Każdy ołtarz czy świątynia to kosmiczne centrum władzy, w którym możliwa jest komunikacja z wszelkimi płaszczyznami bytu, znamienne budowle sakralne charakteryzuje kolistą formą, (Stonehenge, świątynia Hagia Sophia).
- Z symbolem i formą koła związana jest kula
Kula jest totalnością stanowi więc symboliczne podłoże do obrazów o zbieżnym z nią sensie dominującym, - idea centrum, idea świata.
W idei neoplatońskiej dusza występuje w wyraźnym związku z formą kulistą.

Ogród:

Ogród jako całość i Kosmos.

- Ogród stanowi symbol rajy ziemskiego i niebiańskiego, a także ładu kosmicznego, a więc swoistą całość, - całość kojarzoną z *Kosmosem* w znaczeniu porządku, ładu – jako przeciwstawienie *Chaosowi*.
- Ogród oznacza również nieboskłon, w mitologii greckiej spotykamy ogród Hesperyd, na zachodnim końcu świata, gdzie rosły złote jabłka po które wyprawił się Herakles, według jednej z prób interpretacji ogród ze złotymi jabłkami oznacza gwiazdziste niebo, ogród Hesperyd miał być miejscem zaślubin Zeusa i Hery.
- Ogród to przestrzeń, w której przyroda występuje jako ujarzmiona, uporządkowana wyselekcjonowana, ogrodzona, dlatego jest symbolem świadomości, naprzeciw puszczy, - nieświadomości.
- Ogród w tradycji arabskiej oznacza raj w którym przebywają dusze wybranych wiernych po śmierci (raj mahometański).